

PRILOG

Ivan Crkvenčić, prof. emeritus: Hrvatska geografija u međunarodnoj suradnji

Potreba međunarodne suradnje

Razvoj svake znanosti u velikoj mjeri ovisi i o stupnju njezine uključenosti u međunarodnu suradnju. To ne vrijedi samo za znanosti koje su sadržajem svojina čitava svijeta (npr. matematike, fizike, kemije), već i za znanosti regionalnog sadržaja (tipičan primjer su geografija, geologija, a donekle i povijest). Sigurno je da su regionalni geografski sadržaji pojedinih područja najbolje poznati odgovarajućoj struci iz uže sredine. No, teorijski pristup i metodologija istraživanja te, regionalne problematike, moraju biti dio svjetskih znanstvenih spoznaja.

Na primjer, Zagreb je, geografski shvaćen, jedinstven sadržaj, određen brojem lokalnih prirodnih obilježja, ali i lokalnih i širih društvenih zbivanja. Najbolje ga mogu proučiti znanosti kojima su njegova prirodna obilježja i društveni razvoj najbolje poznati. No, u proučavanju njegove geografske problematike potrebno je koristiti se teorijama i metodologijom koje se primjenjuju u istraživanju i drugih gradova u svijetu, odnosno gradova iz drugih regionalnih sredina.

Do spoznaja tih metoda istraživanja može se, međutim, doći samo međunarodnom suradnjom. Ta se suradnja obavlja razmjenom znanstvene literature ili, još bolje, neposrednim vezama i kontaktima znanstvenika istih ili srodnih struka iz različitih sredina. Ti se kontakti najbolje ostvaruju razmjenom mišljenja na različitim znanstvenim skupovima, naročito onima na kojima se raspravlja o specifičnoj problematici, problematici bliskoj sudionicima takvih skupova. Može se slobodno reći da znanstveni stupanj, odnosno znanstveni ugled neke struke, ovisi upravo o međunarodnoj suradnji.

Smatram, stoga, korisnim da se prilikom 120-godišnjeg jubileja djelovanja hrvatske geografije sagleda njezina uključenost u međunarodnu suradnju, i to kroz njen razvoj. Razdoblje od 120 godina je dugo razdoblje, bogato promjenama u sadržaju, ali i u mogućnostima i načinu djelovanja struke. U tom su se razdoblju mijenjali oblici i intenzitet međunarodne suradnje. Nažalost, o toj suradnji nemamo sustavno vođenih podataka, pa ni objavljenih skupnih pregleda .

Sigurno je da je hrvatska geografija u međunarodnoj suradnji sudjelovala od početka njezina postojanja, naročito od osnivanja geografskih visokoškolskih ustanova krajem 19. stoljeća. No, o toj suradnji za razdoblje od početka rada takvih institucija do osnivanja Geografskog zavoda na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu (PMF) Sveučilišta u Zagrebu 1947. g., nemamo nikakvih podataka. Vjerojatno se ona sastojala od rijetkih individualnih veza naših i inozemnih geografa. Podaci o takvim, eventualnim individualnim vezama mogli bi se pronaći u dokumentaciji nekadašnjih matičnih ustanova pojedinih naših geografa, a najviše na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, u čijem je sastavu geografija bila sve do osnivanja Geografskog zavoda PMF-a. Nažalost, skupnih i preglednih podataka o međunarodnoj suradnji nema ni u razdoblju nakon osnivanja Geografskog zavoda. Međutim, za to se razdoblje podaci o međunarodnoj suradnji ipak mogu posredno rekonstruirati, i to na temelju pojedinačnih podataka različitih spisa te na osnovu objavljenih radova s različitih znanstvenih skupova, naročito kolokvija i simpozija međunarodnog značaja. Osim toga, potrebno je reći da se u tom razdoblju međunarodna suradnja nije odvijala samo preko geografskih ustanova, dakle institucionalno, već i individualnim vezama pojedinih naših geografa, o kojima, nažalost, ima još manje podataka.

Stoga smo, da bi ovaj izvještaj bio što potpuniji i korektniji, o dosadašnjoj međunarodnoj suradnji pisanim putem zatražili informacije izravno od nositelja te suradnje. Nažalost, odziv je do sada bio samo djelomičan. U tom svjetlu treba vrednovati i sadržaj ovog pregleda.

Osnove međunarodne suradnje

Geografski zavod PMF-a Sveučilišta u Zagrebu započeo je rad samo s dvojicom sveučilišnih profesora - dr. Ivom Rubićem i dr. Josipom Rogličem. Njih obojica su na Zavod došli s iskustvom međunarodne suradnje, naročito prof. J. Roglič. On je već u godinama prije Drugog svjetskog rata boravio na specijalizaciji u inozemstvu, i to u Strasbourgu i Montpellieru (1934.-1935. g.). U inozemstvu je objavio više znanstvenih radova, i to iz problematike krša, koja je privlačila interes znanstvenika i izvan zemlje. Nakon Drugog svjetskog rata prof. Roglič je rukovodio radom Komisije za razgraničenje pri Vladi Republike Hrvatske, a kao ekspert je sudjelovao i u delegaciji Jugoslavije na mirovnoj konferenciji u Parizu. Dobio je niz priznanja iz inozemstva. Bio je član Njemačke akademije prirodnih znanosti «Leopoldina», počasni doktor Sveučilišta u Dijonu te počasni član nekoliko inozemnih geografskih društava i član međunarodne redakcije časopisa «Geoforum».

Kao što se na primjeru prof. J. Rogliča vidi, naša je struka imala bitnu ulogu u poslijeratnom rješavanju naših prostora u vezi s problemima njihova etničkog sastava i određivanja granica. Obavljajući tu ulogu prof. J. Roglič je stekao osobna poznanstva i priznanja ali i priznanje struci. Navedene međunarodne veze i poznanstva prof. J. Rogliča bile su osnova na kojima je započela i međunarodna suradnja hrvatske geografije nakon Drugog svjetskog rata, odnosno od osnivanja Geografskog zavoda na PMF-u Sveučilišta u Zagrebu. Suradnja na toj osnovi je u početku bila intenzivnija s geografima Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske, Njemačke i SAD, a naknadno se, uključivanjem u nju i mlađih suradnika Geografskog zavoda, proširila i na neke druge zemlje.

Suradnja s geografima Ujedinjenog Kraljevstva

Neposredno nakon završetka Drugog svjetskog rata u Zagrebu su kraće vrijeme boravili profesori A.E.O. Moodie iz Londona, H. Wilkinson iz Liverpola i A.A. Miller iz Readinga. Nakon kraćeg boravka u Zagrebu i ekskurzija po Hrvatskoj oni su napustili Zagreb, ali su njihovi boravci u Zagrebu bitno pridonijeli širenju i jačanju suradnje naših geografa s geografima Ujedinjenog Kraljevstva.

Brzo nakon spomenutog boravka u Zagrebu, A.E.O. Moodie se vratio u Hrvatsku sa skupinom geografa («Field Group») i oko tri tjedna istraživao područje Vinodola i okolice. Interpretator te skupine na terenu bio je asistent Ivan Crkvenčić. Iz tog su boravka i suradnje rezultirala dva znanstvena rada koautora I. Crkvenčića i W. B. Johnstona (Christchurch, Novi Zeland), objavljena u poznatim geografskim časopisima: u «Geographical Review» 1954. g. («*Changing Peasant Agriculture in Northwestern Hrvatsko primorje; Croatia, Yugoslavia*») te u «Economic Geography» 1957. g. («*Examples of Changing Peasant Agriculture in Croatia, Yugoslavia*»). H. Wilkinson je osigurao 14-dnevni studijski boravak I. Crkvenčića i 6- mjesечnu specijalizaciju T. Šegoti u svojem Institutu u Liverpola.

Na povratku iz Liverpola I. Crkvenčić je posjetio Geography Department, University College-a u Londonu, kojega je tada vodio H. C. Darby, poznati britanski historijski geograf, te je obavio specijalizaciju na temu rekonstrukcije agrarnog pejzaža. Ponuden mu je dulji studijski boravak u tom Institutu, što je vrlo brzo i ostvareno. I. Crkvenčić je, naime, na preporuku spomenute geografske ustanove dobio jednogodišnju stipendiju Britanskog savjeta za kulturne veze («British Council»), koju je koristio školske godine 1956/57. Iz tog su njegova boravka i istovremenog istraživanja u Arhivu Ministarstva vanjskih poslova («Public Records Office») i Britanskom muzeju proizašla dva njegova znanstvena rada, objavljena u našim časopisima. Jedan od njih je «*Emigracija naših ljudi u Novi Zeland u drugoj polovici 19. stoljeća*», objavljen u povijesnom dodatku Kalendara Matice hrvatskih iseljenika 1958. g. To je jedan od prvih radova o našoj prekomorskoj emigraciji uopće. Drugi njegov rad, pod naslovom «*Britanska konzularna služba na našoj obali i izvoz drveta preko*

Rijeke», objavljen je 1958. g. u Jadranskom zborniku. Radeći u Britanskom muzeju I. Crkvenčić je prikupio i snimio povijesne mape na kojima su prikazani dijelovi teritorija Hrvatske. Taj je materijal u obliku filmova predao na pohranu Fotolaboratoriju Geografskog zavoda PMF-a Sveučilišta u Zagrebu. Navodno su ti filmovi kasnije posuđeni na privremeno korištenje Mirku Markoviću.

Suradnja s britanskim geografima se nastavila i kasnije, sada i na osnovu uspostavljenih novih kontakata i poznanstava mladih suradnika Geografskog zavoda. Kod nas je u Geografskom zavodu dulje vrijeme boravilo nekoliko britanskih geografa, ali je jača suradnja uspostavljena boravkom kod nas F.W. Cartera i F.E. Hamiltona, obojice iz Londona.

F.W. Carter je napisao znatan broj geografskih radova, a među njima nekoliko i o našim krajevima. Godine 1969. F.W. Carter je objavio članak *«Balkan export through Dubrovnik»*, 1972. g. je izdao knjigu *«Dubrovnik (Ragusa) - A Classic City State»*, a 1977. g. opsežan rad pod naslovom *«A Historical Geography of the Balkans»*. U tom je radu objavljen i prilog V. Rogića *«The Changing Urban Pattern in Yugoslavia»*. Godine 1990. F.W. Carter je objavio rad *«Development and the environment: a case study of Hvar island»*, a 1996. g. knjigu *«The changing shape of the Balkans»*. Godine 1999., u koautorstvu s D. Turnuckom, objavljuje dva sveska knjige *«The States of eastern Europe»*. U drugom svesku te knjige objavljen je prilog *«Croatia»*, koautora M. Vreska i D. Turnocka. Svoj rad o Hrvatskoj završio je 2002. g. obranom doktorata pod naslovom *«Razvoj naselja i stanovništva otoka Hvara do 1900. g.»*

F.E. Hamilton je u nekoliko navrata dulje vrijeme boravio u našem Zavodu, ali i u drugim institucijama Jugoslavije. Najdulje je kod nas boravio školske godine 1959./60., a prikupljao je podatke o gospodarstvu i politici zemlje na osnovu kojih je napisao opsežnu knjigu pod naslovom *«Yugoslavia - patterns of economic activity»*, objavljenju 1968. g. Godine 1966. u našu je zemlju organizirao i ekskurziju britanskih geografa. Zahvaljujući Hamiltonovoj pomoći, u Londonu je kasnije na kraćim studijskim boravcima boravio Milan Vresk, član Geografskog zavoda.

Posustalu suradnju s geografima Ujedinjenog Kraljevstva obnovio je 1994. g. Mladen Klemenčić, i to između uredništva *«Atlasa Europe»* pri Leksikografskom zavodu «Miroslav Krleža» i Jedinice za međunarodne granice («International Boundaries Research Unit» /IBRU/) u sastavu Sveučilišta u Durhamu, Škotska. Suradnja se uspostavlja na zajedničkom projektu ALIS («Academic Links and Interchange Scheme»), kojega sufinanciraju Britanski savjet za kulturne veze («British Council») i naše Ministarstvo znanosti i tehnologije. Suradnja se sastoji od redovite godišnje razmjene suradnika-partnera (mr. Mladen Klemenčić i Duško Topalović s naše strane, te Clive Schofield, Martin Pratt i Gerald Blake, s britanske) i zajedničkog rada na pojedinim temama, a postignuti rezultati se objavljuju.

Do sada su na osnovu te suradnje objavljeni sljedeći radovi: a) M. Klemenčić *«Territorial proposals for the settlement of the war in Bosnia-Herzegovina»*, objavljen u Zborniku *«Boundary and Territory Briefings»*) i b) M. Klemenčić *«The Effects of War on Water and Energy Resources in Croatia and Bosnia»*, također objavljen u već spomenutom Zborniku. U časopisu «Jane», s «Intelligence Review» 1995. g. je objavljen rad koautora C. Schofielda i M. Klemenčića o strateškom položaju Hrvatske nakon vojno-policijske akcije «Oluja». Neki su radovi prihvaćeni za tisak ili su u tisku.

Ovdje su navedeni samo oni primjeri međunarodne suradnje s geografima Ujedinjenog Kraljevstva, koji su rezultirali objavljivanjem radova. U međuvremenu je, međutim, bilo i više obostranih posjeta. Tako je u našem Zavodu dulje vrijeme na studijskom boravku boravila gđica Louise Lathy, s namjerom da s geografskog aspekta prouči problematiku rudarstva Hrvatske. Naši geografi su povremeno bili pozivani na određene znanstvene skupove u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Suradnja s geografima Njemačke

Suradnja s geografima Njemačke započela je našom ekskurzijom u tu zemlju 1953. g., i to u suradnji s Geografskim institutom Tehničke visoke škole (danas: Tehnički univerzitet), kojega je vodio W. Hartke, poznati njemački socijalni geograf. Tom nam je prilikom rečeno da smo prva inozemna studentska ekskurzija geografa koja je nakon Drugog svjetskog rata došla u Njemačku. Taj je naš posjet kod njemačkih kolega izazvao određen pozitivan psihološki efekt, koji je predstavljao dobru podlogu za daljnju suradnju. Nekoliko godina nakon naše ekskurzije u Njemačku, prof. W. Hartke je sa svojim studentima došao u našu zemlju. Stručni interpretator i pratilac te ekskurzije na terenu bio je I. Crkvenčić.

Iz navedene razmjene terenskih nastava razvila se vrlo uska suradnja između mlađih suradnika prof. J. Roglića i prof. W. Hartkea, a posebno između Karla Rupperta i Ivana Crkvenčića. Prvi je vodio našu ekskurziju po Njemačkoj, a drugi njemačku ekskurziju po našoj zemlji. Tijekom njemačke ekskurzije po našoj zemlji prof. W. Hartke je I. Crkvenčiću ponudio dulji studijski boravak u njegovom Institutu. Do realizacije je došlo školske godine 1962./63., kad je I. Crkvenčić u tom Institutu proveo 14 mjeseci, i to kao stipendist Zaklade «Alexander von Humboldt». Specijalizaciju je koristio za upoznavanje načela socijalne geografije, kao i novije geografske literature, poglavito one na njemačkom jeziku.

Boravak I. Crkvenčića u Institutu prof. W. Hartkea stvorio je osnovu daljnje suradnje i otvorio prostor za uključivanje u nju i drugih članova Geografskog zavoda PMF-a Sveučilišta u Zagrebu. Na preporuku I. Crkvenčića u tom je Institutu nešto kasnije (1967.-1969. g.) dvije godine proveo Ivo Baučić, također proučavajući načela socijalne geografije i noviju geografsku literaturu. I. Baučić je tada već dosta jaku suradnju još i produbio, i to dogovorom s prof. W. Hartkeom o mogućnostima uspostavljanja stručne suradnje na proučavanju naših radnika na privremenom radu u Njemačkoj.

Osnivanjem Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu, kao naše nove geografske znanstveno-istraživačke ustanove 1967. g., kod nas je pokrenut širi program proučavanja problematike vezane uz boravak naših radnika na privremenom radu u inozemstvu. Obzirom da je na rad u Njemačku otišao najveći broj radnika upravo iz Hrvatske, to smo u istraživanju navedene problematike u Njemačkoj počeli surađivati sa spomenutim institutom prof. W. Hartkea. Dogovoreni oblik suradnje potpisali su direktori obaju Instituta - prof. W. Hartke u ime njemačkog, a I. Crkvenčić u ime našeg Instituta. Dogovoreno je da njemački institut izradi karte i osigura sudjelovanje njegovih studenata na prikupljanju potrebnih podataka u njemačkom Veleposlanstvu u Beogradu i Generalnom konzulatu u Zagrebu, što je i učinjeno. Stručno vođenje cjelokupnog istraživanja povjereno je našem Institutu.

Rezultati istraživanja su objavljeni u časopisu «Migracije radnika», posebnoj seriji publikacija Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu, i to u četiri knjige (1970., 1971., 1972. i 1973. g.). Taj istraživački rad u okviru Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu vodio je Ivo Baučić, kao pročelnik Centra za istraživanje migracije (osnovanog 1971. g.), formiranog u okviru Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu. Zbog obimnosti posla taj je Centar u stalni radni odnos primio nekoliko suradnika. Centar je na toj problematici radio vrlo intenzivno, pa su I. Baučić, ali i drugi suradnici Centra, bili pozivani na različite skupove u inozemstvu na kojima su održavali predavanja. Iz te suradnje proizašlo je nekoliko znanstvenih radova Centra.

Stručno djelovanje na problematici naših radnika na privremenom radu u inozemstvu postupno se proširilo i na druge zemlje, a bilo je povjereno nekim suradnicima Instituta iz sastava Geografskog zavoda. Tako je M. Friganović u razdoblju listopad-prosinac 1970. g. tu problematiku istraživao u Francuskoj, a dio rezultata objavio u svom prilogu u časopisu «Migracija radnika», knj. 3., 1970. g. Problematiku naših radnika u Švicarskoj proučavala je šest mjeseci 1970. i 1971. g. P. Novosel, i to kao stipendist OECD-a, a u Švedskoj, kroz dva kraća boravka 1971. i 1972. g. Z. Pepeonik, koji je rezultate svog istraživanja obradio u obliku doktorske disertacije.

Ukinućem Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu (istovremeno s ukinućem svih znanstvenih instituta u Republici Hrvatskoj), Centar za istraživanje migracija se 1977. g. izdvojio u samostalnu znanstvenu organizaciju koja se kasnije povezala sa Zavodom za migracije i narodnosti, u jedinstvenu znanstveno-istraživačku instituciju. U toj je instituciji, pod rukovodstvom I. Baučića, nastavljen rad na istraživanju migracija naših radnika. O tom radu izvijestiti može I. Baučić. Poznato nam je da je Ivo Baučić o problematici tog istraživanja predavao na Međunarodnom postdiplomskom studiju o europskim integracijama pri Europskom institutu Sveučilišta u Amsterdamu (1974.-1983. g.), Sociološkom institutu Sveučilišta u Zürichu i Sveučilišta u Essenu (1977.-1978. g.), te na Sveučilištu Ann Arbor u Michiganu, SAD (1978.-1979. g.). Suradivao je i s međunarodnim institucijama koje su se bavile pitanjima vanjskih migracija.

Nešto kasnije je ojačala naša suradnja s Ekonomsko-geografskim institutom Sveučilišta u Münchenu, poticana i provedena suradnjom I. Crkvenčića, direktora Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu, i K. Rupperta, direktora spomenutog njemačkog instituta. Suradnja se provodila međusobnim posjetima s predavanjima, a naročito izvođenjem zajedničkih znanstvenih simpozija. Ukupno je održano 8 simpozija, od kojih dva u Hrvatskoj, a šest u Njemačkoj. U Hrvatskoj su spomenuta dva simpozija održana u hotelu «Šmidhen» kod Samobora te u Koprivnici i Varaždinu, a u Njemačkoj, u mjestu Tutzing na obali jezera Titisee.

Na simpozijima je redovno sudjelovao određen broj članova Geografskog odsjeka i, redovno, svi članovi spomenutog njemačkog instituta, a katkad i sudionici-gosti iz drugih zemalja. Na simpozijima se raspravljalo o socijalno-geografskim problemima zemalja predavača. Svi sudionici simpozija bili su dužni održati predavanje. Troškove boravka gostiju plaćao je organizator simpozija. Predavanja sa svih simpozija su objavljena, i to onih, održanih u Hrvatskoj u našem časopisu «Geographical Papers», a onih, održanih u Njemačkoj u njihovim časopisima «Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie» i «Berichte zur Regionalforschen».

U okviru te suradnje obavljeno je i nekoliko kraćih studijskih boravaka, i to naših geografa u Njemačkoj (Mladen Friganović, Milan Vresk, Zlatko Pepeonik, Vera Pavlaković Koči) i njemačkih geografa (Karl Ruppert, Hans Ganser, Franz Schaffer) u Hrvatskoj .

Osim navedenih oblika suradnje s Münchenom, održavali smo i suradnju i s nekim drugim njemačkim geografima i geografskim ustanovama, naročito u Würzburgu i Mainzu. Suradnju s prvim je održavao J. Riđanović, koji je u tom Institutu proveo godinu dana specijalizacije, i to kao stipendist Zaklade Alexander von Humboldt. Suradnja s Mainzom održavana je u sklopu prijateljstva gradova Zagreba i Mainza. U toj je suradnji s predavanjima sudjelovalo više naših suradnika, ali je najviše bio angažiran M. Vresk, koji je u geografskom časopisu tog Instituta («Mainzer Geographische Studien») objavio i jedan rad («Die Tendenz zur Verstadterung und die regionale Bevölkerungsverteilung in Kroatien»).

Osim navedene suradnje, naročito su intenzivne bile terenske nastave, odnosno ekskurzije, katkad u obliku razmjene ili samostalno, ali uvijek uz vodstvo domaćina. Njemačke ekskurzije su našu zemlju posjećivale gotovo svake godine, a nekih godina i više njih. Ekskurzije su dolazile iz više njemačkih geografskih institucija, ali su veze u toj suradnji bile najintenzivnije s Flensburgom, Mainzom, Heidelbergom, Giessenom, Erlangenom, Regensburgom i Göttingenom.

Kao što je iz navedenog pregleda vidljivo, našu suradnju s geografima Njemačke, posebno s Münchenom, vodio je I. Crkvenčić. Stoga je 1969. g., povodom proslave 25-godišnjice Geografskog društva «München», I. Crkvenčić proglašen počasnim članom tog Društva. Iz istih je razloga on 1977. g. izabran za dopisnog člana uglednog Društva za istraživanje jugoistočne Europe («Südosteuropa Gesellschaft»), do pred dvije godine kao jedini iz Hrvatske.

Kao član spomenutog Društva, I. Crkvenčić pozivan na brojne međunarodne skupove koje je navedeno Društvo svake godine organiziralo u različitim gradovima Njemačke. Sudjelovao je na nekoliko takvih skupova, a ovdje navodim samo one na kojima je posljednjih godina sudjelovao s referatima, a koji su u jednom od nekoliko časopisa tog Društva i objavljeni: Leipzig («*Aktuelle Tendenzen und Probleme des Wandels des ländlichen Raumes in Kroatien*»), u «Südosteuropa Aktuell», 1994), München («*Etnische Zusammensetzung der Unprofor Mandatsgebiete*»), u «Südosteuropa Mitteilungen», 1994.) i Potsdam («*Auswanderung und demographische Prozesse in Kroatien*», «Südosteuropa Studien», 1997.).

Kao znak određene pažnje za protekle međusobnu suradnju, prof. F. Schaffer, bivši učenik prof. Rupperta, organizirao je 1996. g. u Augsburgu međunarodni simpozij pod nazivom «Slovenija, Hrvatska i BiH», na kojemu je sudjelovalo oko 300 sudionika, uglavnom domaćih, ali i predstavnici triju spomenutih naroda bivše Jugoslavije. S hrvatske strane predavanje su održali I. Crkvenčić i D. Feletar. Sva su predavanja objavljena u geografskom časopisu Sveučilišta Augsburg «*Angewandte Sozialgeographie*», No. 37, 1997.

U okviru navedene uske suradnje s geografima Njemačke treba spomenuti i boravak K. Karger, koji je kod nas istraživao područje Zapadne Slavonije, na osnovu čega je o razvoju naselja tog kraja napisao svoju doktorsku disertaciju. Jednu školsku godinu je na Geografskom institutu Tehničke visoke škole u Münchenu, kao stipendist Zaklade «Alexander von Humboldt» boravio i M. Marković, i to na preporuku akademika B. Gušića. Školske godine 2000/2001. i 2001/2002. kod nas je, kao stipendist DAAD boravio i J. K. Weber, koji je na osnovu prikupljenih podataka napisao doktorsku disertaciju o Hrvatskoj. Školske godine 2002/2003. u Geografskom odsjeku PMF-a, na osnovi međudržavnog ugovora između njemačke organizacije DAAD i našeg Ministarstva znanosti i tehnologije, kao nastavnik kod nas radi njemački geograf Reinhard Henkel.

Umirovljenjem I. Crkvenčića (1992.), smrću W. Hartkea (1995. g.) i umirovljenjem K. Rupperta (1996.) naša navedena intenzivna suradnja s geografima Münchena je gotovo prestala. Pokušaji prenošenja te suradnje na mlađe geografe Hrvatske i Njemačke nisu uspjeli.

Suradnja s geografima Mađarske

I suradnja s geografima Mađarske započela je kolegijalnim odnosima Josipa Roglića i Martona Peczya, direktora Geografskog instituta Mađarske akademije nauka. Suradnju je proširio I. Crkvenčić, koji je 6 godina bio predsjednik Odbora za međunarodne odnose Sveučilišta u Zagrebu. U toj je funkciji uspostavio suradnju matematičara Mađarske i Hrvatske, a predložio je i suradnju geografa Mađarske i Hrvatske. Tako inciranu suradnju kasnije je proširio i produbio A. Bognar, naročito u obliku redovitih kolokvija, organiziranih Geografskim odsjekom Sveučilišta u Zagrebu i Geografskim institutom Sveučilišta «Eötvös Loránd» u Budimpešti. Do sada je održano 11 kolokvija, od kojih šest kod nas, a pet u Mađarskoj. Predavanja s prva četiri kolokvija su objavljena, i to ona održana kod nas u časopisu «*Geographical Papers*», a ona, održana u Mađarskoj, u njihovim časopisima.

Osim navedene suradnje koju vodi A. Bognar, neko vrijeme je postojala dosta uska suradnja između Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu i Geografskog instituta Mađarske akademije nauka, i to u okviru Podkomisije za iskorišćivanje zemljišta istočno-europskih zemalja (kao dijela Komisije za iskorišćivanje zemljišta Međunarodne geografske unije, MGU). Suradnju su vodili I. Crkvenčić i G. Enyedi, zamjenik direktora spomenutog mađarskog instituta, obojica kao stalni članovi spomenute Komisije MGU. Suradnja se odvijala kroz međusobne posjete s predavanjima, ali naročito grupnim sudjelovanjem u istraživanju pojedinih područja u Mađarskoj i Hrvatskoj («*Case Studies*»). Ta je suradnja prestala završetkom rada spomenute Podkomisije, o kojoj će biti još govora nešto kasnije.

Osim navedene institucionalne suradnje, odvijala se i individualna međusobna suradnja hrvatskih i mađarskih geografa, najčešće u obliku kraćih posjeta s predavanjima. No bilo je i studijskih boravaka mađarskih geografa kod nas (dulje vrijeme M. Popović, a 3 mjeseca 2003. g. A. Dobos), kao i posjeta naših geografa na nekoliko simpozija u Mađarskoj (I. Crkvenčić, M. Friganović). Posebno treba ukazati na vrlo intenzivnu suradnju Andrije Bognara s kolegama iz Mađarske, a koja je rezultirala izradom etničkih karata panonskog dijela Hrvatske, zatim knjigom o otoku Susku i knjigom o Mađarima u Hrvatskoj. Neki od navedenih radova izrađeni su u koautorstvu s mađarskim geografima. Intenzivna suradnja urodila je i izborom A. Bognara za člana Mađarske akademije nauka.

Suradnja s francuskim geografima

Ranije stručne veze Josipa Roglića s geografima Francuske bile su osnova i za našu međunarodnu suradnju s geografima te zemlje. Tu su suradnju kasnije proširili mladi članovi Geografskog zavoda, posebno V. Rogić, pa onda i M. Friganović. S francuske strane u toj je suradnji najviše sudjelovao A. Blanc; on je zapravo bio središnja osoba te naše suradnje.

A. Blanc je u Zagrebu boravio nekoliko godina prikupljajući materijal za svoju doktorsku disertaciju «*Croatie Occidentale*», koja je predstavljala značajan doprinos upoznavanju naše zemlje i za inozemne stručnjake. Prostor Zapadne Hrvatske bogat je, naime, geografskim sadržajem, naročito interesantnim zapadnoeuropskim znanstvenim krugovima. Poznao je i hrvatski jezik, pa je u referalnim inozemnim časopisima pisao recenzije o našim radovima.

S francuskim geografima je od nas najintenzivnije surađivao V. Rogić, koji je već 1953. g. bio na kraćoj specijalizaciji u Poitiersu, a školske godine 1957/58. na postdoktorskoj specijalizaciji u Strasbourgu. Dosta intenzivna suradnja rezultirala je i pozivom da bude gost-profesor na Sveučilištu X u Parizu, što je on školske godine 1978/79. i realizirao. Naknadno je stalno bio u kontaktu s francuskim geografima.

U okviru suradnje Geografskog zavoda PMF-a Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Caenu obavljena je školske godine 1957/58. razmjena ekskurzija koju je u našoj zemlji vodio M. Friganović. Na osnovi uspostavljenih kontakata M. Friganović je kasnije dobio stipendiju francuske Vlade, pa je školske godine 1962/63. bio na specijalizaciji na Sveučilištu u Parizu. Tu je radio na problemima stanovništva, što je odredilo i njegovu užu stručnu specijalizaciju.

U okviru suradnje Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu i OECD-a, M. Friganović je u razdoblju od listopada do prosinca školske godine 1970./71. boravio u Parizu radeći na problematici naših radnika u Francuskoj. Dio rezultata je objavio u svom prilogu «*Radnici iz Jugoslavije na radu u Francuskoj*». Povremeno je suradnju s francuskim geografima koristio i M. Sić.

Školske godine 1993./94. A. Mrđen je kao stipendistica Ministarstva vanjskih poslova Francuske boravila u Parizu radi izrade svog diplomskog rada, a 2000. g. je na Visokoj školi društvenih znanosti u Parizu i doktorirala.

Školske godine 1994/1995 S. Faivre dobila je stipendiju Francuske vlade te boravila na Geografskom odsjeku Sveučilišta Blaise Pascal Clermont II, u Clermont-Ferrandu gdje je završila posljediplomski studij. Od školske godine 1995/1996 do školske godine 1998/1999 ponovno je boravila na istom sveučilištu kao stipendist Francuske vlade u svrhu izrade doktorata u kotutorstvu, a kojeg je 1999 godine i obranila. U tu svrhu je potpisana i konvencija između Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta Blaise Pascal II u Francuskoj.

Suradnja s geografima SAD

Stvarna i stalna suradnja s tom zemljom započela je boravkom J. Roglića u SAD, naročito nakon upoznavanja Ch. Harrisa, profesora iz Chicaga, koji je nekoliko puta posjetio naš Geografski zavod. Naknadno su se u tu suradnju s američke strane uključili P. Poulsen iz Oregona, G. Hoffman iz Austina (Texas) i J. Fisher iz Baltimora. Česti boravci G. Hoffmana kod nas rezultirali su opsežnom monografijom «*Yugoslavia*», a J. Fishera njegovom doktorskom disertacijom «*Yugoslavia - Multinational State*». Jedino boravak P. Poulsena nije urodio nikakvim konkretnim radom, ali je zato bio obilježen vrlo čestim međusobnim posjetima.

S naše strane u toj su razmjeni najviše sudjelovali V. Rogić, Z. Pepeonik, I. Crkvenčić i M. Friganović. V. Rogić je školske godine 1965./66. bio na specijalizaciji na Sveučilištu u Chicagu, a tom je prilikom posjetio i niz drugih geografskih ustanova SAD. I. Crkvenčić je SAD posjetio nekoliko puta, sudjelujući na različitim simpozijima ili kraćim studijskim boravcima. Na osnovu opsežne suradnje I. Crkvenčić je bio pozvan da školske godine 1972./73. bude i gost-profesor na Kent State University, Ohio. Zahvaljujući stipendiji Zaklade «Z. Baloković», Z. Pepeonik je školske godine 1969./70. boravio na Harvard School of Architecture (planiranje gradova). Najtjesniju vezu je Z. Pepeonik održavao s P. Poulsenom iz Sveučilišta Portland. Na poziv te institucije Z. Pepeonik je kao gost-profesor u SAD predavao nekoliko puta, i to između 1979. i 1997.g., ukupno 3 godine i 8 mjeseci. Z. Pepeonik je imao i druge kontakte u SAD. M. Friganović je u ljetnom semestru školske godine 1976./77. g. bio gost-profesor na Sveučilištu Lincoln, Nebraska, a 1990./91. g. je u okviru jugoslavensko-američke interdisciplinarnе suradnje s predavanjem sudjelovao na seminaru «*Vojvodina kao multietnička regija*», održanom na Sveučilištu UCLA, Kalifornija. Osim navedenih članova Geografskog zavoda, kao gost-profesor godinu dana je na Sveučilištu Minnesota predavao S. Žuljić, tada na radu u Urbanističkom institutu Republike Hrvatske. Godine 1979. tri mjeseca je u SAD boravila V. Mikačić, i to kao Fulbrightov stipendist u Immigration Research Center, Minneapolis, Minnesota.

Dosta jaka suradnja s američkim geografima pomogla nam je osigurati dvije jednogodišnje stipendije za naše bolje studente, a koristili su ih Zoran Roca i Mila Zlatić. Danas je Z. Roca direktor Geografskog instituta Sveučilišta u Lisabonu, a M. Zlatić radi u struci u Belgiji. Suradnja nam je pomogla i u dobivanju stipendije za Veru Pavlaković Koči, našu bivšu asistenticu. Ona je na Kent State University završila doktorski studij, a danas je programski direktor Instituta za ekonomski razvoj prigraničnih područja na Sveučilištu Arizona u Tucsonu. Spremna je oživjeti posustalu hrvatsko-američku suradnju geografa te u tom smislu očekuje odziv s naše strane.

Suradnja hrvatskih geografa s geografima drugih zemalja

Institut za geografiju Sveučilišta u Zagrebu je imao vrlo intenzivnu suradnju s Geografskim institutom Sveučilišta u Moskvi. Osim dosta brojnih međusobnih pojedinačnih posjeta i održavanja predavanja, surađivalo se u razmjeni grupnih terenskih nastava. Ovaj oblik suradnje s Moskvom smatram vrlo korisnim. Održano je desetak takvih razmjena ekskurzija. U njima je s ruske strane sudjelovalo 8-10 nastavnika i suradnika spomenutog ruskog Instituta, a s naše strane isto toliko studenata s dva nastavnika–voditelja. Troškove boravka unutar zemlje snosio je domaćin, a putne troškove suradnik-gost. Na taj su način naši bolji sudenti (3. i 4. godine studija), ali i nastavnici, upoznali velik dio europskog dijela bivšeg SSSR-a, u koji pristup u drugim uvjetima i nije bio tako slobodan.

Geografski zavod PMF-a je imao dosta intenzivnu suradnju s geografima i nekih drugih zemalja. Osim s Rusijom, Zavod je dosta surađivao i s geografima Ukrajine, posebno sa Sveučilišta i Akademije nauka iz Kijeva. Bilo je i razmjene nastavnika, a - u okviru te razmjene, u Geografskom

zavodu PMF-a u Zagrebu godinu dana je na studijskom boravku proveo I. Pistun sa Sveučilišta u Kijevu. Sa Sveučilištem Lund u Švedskoj Geografski zavod je razmjenjivao posjete i terensku nastavu. Nositelj te suradnje sa švedske je strane bio prof. T. Hagerstrand, tada jedan od poznatijih geografa Europe. Iz Švedske je određeno razdoblje kod nas boravila i E. Skjeld, istražujući socijalnu problematiku Žumberka, kao temu svog doktorskog rada. Kao stipendist norveške vlade I. Crkvenčić je 6 tjedana 1959. g. sudjelovao u Međunarodnoj ljetnoj školi Sveučilišta Oslo, u kojoj je slušao predavanja iz povijesti, gospodarstva i geografije skandinavskih zemalja. Nakon položenih ispita dobio je potvrdu o uspjehu («Certificate of Achievement»).

Bilo je i nekoliko međusobnih posjeta nastavnika, ali i razmjena terenske nastave s geografima bivše Čehoslovačke. Danas tu suradnju sa Sveučilištem u Ostravi održava D. Feletar. Česti su bili i međusobni posjeti s predavanjima s geografima Poljske, posebno onima iz Krakova i Lodza. I tu suradnju s naše strane danas vodi D. Feletar. Intenzivna je bila i suradnja s geografima Austrije, posebno s prof. H. Bobekom iz Beča. U novije vrijeme s austrijskim geografima surađuje T. Jelić, koji je izradio doktorsku disertaciju o Gradišću i gradišćanskim Hrvatima u toj zemlji. S talijanskim geografima veze su bile relativno slabije. No, 1970. g. kao stipendist talijanske vlade na studijskom boravku u Rimu i nekim drugim talijanskim gradovima proveo je 8 mjeseci A. Kalodera. Osim sa SAD, veze s geografima prekomorskih zemalja bile su slabije. Ipak, u Australiji je 1980.g., kao stipendist (doktorska stipendija) australske vlade, 9 mjeseci boravila V. Mikačić.

Suradnja s Međunarodnom geografskom unijom (MGU)

Hrvatska je članica MGU, krovne geografske organizacije u svijetu. Suradnja s tom organizacijom odvija se na dvije razine. Jedna je sudjelovanje predstavnika Hrvatskog geografskog društva, nositelja članstva u MGU, a ponekad i drugih naših geografa na međunarodnim kongresima (u pravilu svake četvrte godine), odnosno na Međunarodnim regionalnim konferencijama (svake druge godine). Na Međuregionalnoj konferenciji u Pragu 1994. g. sudjelovali su I. Crkvenčić, Z. Pepeonik i M. Klemenčić, svi s referatima koji su objavljeni na elektronskom mediju (CD ROM) radova s te konferencije. Druga razina je članstvo i aktivno sudjelovanje u Komisijama MGU, imenovanih za različite geografske probleme u trajanju do 8 godina. Neke od Komisija postojale su samo «na papiru», ali su neke vrlo aktivne. Članstvo i aktivno sudjelovanje u takvim komisijama smatram vrlo značajnim oblikom međunarodne suradnje. Nekoliko članova Geografskog odsjeka su članovi takvih Komisija.

Neki naši geografi već su i ranije, za vrijeme bivše Jugoslavije, s predavanjima sudjelovali na međunarodnim kongresima (Josip Roglić, Ivan Crkvenčić, Veljko Rogić, Mladen Friganović, Stanko Žuljić, Zlatko Pepeonik, Josip Riđanović), a Josip Roglić i Ivan Crkvenčić su, kao predsjednici Nacionalnog komiteta geografa Jugoslavije, na te kongrese vodili i geografe svih jugoslavenskih geografskih središta. Posebno je bila značajna suradnja u komisijama MGU.

M. Friganović je bio član Komisije za istraživanje povijesti geografske misli i član Komisije za proučavanje stanovništva, Z. Pepeonik je bio član Komisije za turizam, L. Šakaja je aktivni član Komisije za kulturni pristup u geografiji, a Borna Fürst-Bjeliš aktivni je član Komisije za povijest geografske misli. Poznato mi je i vrlo aktivno članstvo A. Bognara u Komisiji za kvartarnu geomorfologiju, kao i vrlo aktivno sudjelovanje I. Crkvenčića u Komisiji za iskorišćivanje zemljišta i u njenoj Potkomisiji za iskorišćivanje zemljišta istočnoeuropskih zemalja.

Obje spomenute organizacije MGU-a, tj. Komisiju i Potkomisiju za iskorišćivanje zemljišta, kojih je aktivni član bio I. Crkvenčić, vodio je J. Kostrovicki, predstojnik Agrarno-geografskog odsjeka Poljske akademije nauka. Komisija je u razdoblju svog postojanja od 8 godina održala niz radnih sastanaka u različitim gradovima Europe, SAD i Kanade. Na tim se konferencijama raspravljalo na

osnovi podnesenih referata koji su imali za cilj doprinosti stvaranju svjetske tipologije poljoprivrede. Takva je tipologija i načinjena te je ušla u sadržaj opće ekonomske geografije.

I. Crkvenčić, u koautorstvu s V. Klemenčićem iz Ljubljane, podnijeli su zasjednički referat na konferenciji u Veroni 1970. g. Taj referat pod naslovom «*Socio-Geographical Factors in Agricultural Typology*» objavljen je u Zborniku te konferencije. Komisija je 1977. g. održala i simpozij u Finskoj, u gradu Ouluu, na kojoj je I. Crkvenčić podnio referat «*The Problem of Rural Development in Yugoslavia*». Taj je referat objavljen u časopisu Nordia 12, No 1, 1978..

Osobito intenzivan bio je rad Potkomisije za iskorišćivanje zemljišta u istočnoeuropskim zemljama, koju su tvorili predstavnici svih istočnoeuropskih zemalja, a među njima V. Klemenčić iz Slovenije i I. Crkvenčić iz Hrvatske. Potkomisija je organizirala niz terenskih izlazaka i istraživanja («*Case Studies*») u pojedinim zemljama istočne Europe, a organizirala je i tri konferencije (u Varšavi 1962. g., u Budimpešti 1964. g. te u Mariboru 1969. g.). Na timu su konferencijama iznijeti rezultati rada u razdoblju od prethodne konferencije. Na sve tri konferencije I. Crkvenčić i V. Klemenčić iznijeli su referate koji su i objavljeni.

Prva konferencija održana je u Varšavi 1962. g., a na njoj su sudjelovali geografi iz svih zemalja istočne Europe, među njima i članovi već spomenute Potkomisije. Na Konferenciji je I. Crkvenčić podnio referat «*Land Use Mapping under Yugoslav Conditions*». Referat je objavljen u časopisu «*Geographical Studies*» No. 31, 1962. Na drugoj konferenciji u Budimpešti 1964. g. I. Crkvenčić i V. Klemenčić podnijeli su, kao koautori, referat «*The Mapping of Land Utilization in Yugoslavia*». Referat je objavljen u Zborniku radova te konferencije, organizirane u Budimpešti 1967. g. pod naslovom «*Land Utilization in Eastern Europe*». Na trećoj konferenciji u Mariboru 1969. g. sudjelovali su geografi iz svih istočno-europskih zemalja, a neki i iz bivše Jugoslavije. Uvodni referat podnijeli su koautori I. Crkvenčić i V. Klemenčić pod naslovom «*Agrarian Geographical Work in Yugoslavia since the Conference in Budapest 1964*». Referati s te konferencije objavljeni su u časopisu «*Geographica Slovenica*» No. 4, Ljubljana, 1975.g.

U dijelu spomenutog referata koji se odnosio na rad u Hrvatskoj, rečeno je da je istraživački rad u Hrvatskoj nakon 1964.g. intenziviran, zahvaljujući poglavito osnivanju nove geografske istraživačke ustanove, Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu. Osnivanjem tog Instituta okupljeni su istraživački kadrovi iz čitave Republike, a povećana su i novčana sredstva za istraživanje. Funkcionalna povezanost Instituta s Geografskim odsjekom omogućila je i suradnju studenata koji su sudjelovali u istraživanju nekoliko «*Case Studies*».

Istraživanja pojedinih područja («*Case Studies*») obavljena su u nekoliko područja primorskog (Vinodol, Kaštelansko primorje, Trogirska Zagora, Omiško primorje) i kontinetskog dijela Hrvatske (okolica Vinkovaca, Varaždina i Novske).

U području Vinodola istraživanje je provodio G. Bauer, student W. Hartkea iz Münchena. Istraživanje je obavljeno pod mentorstvom I. Crkvenčića, a rezultiralo je izradom doktorske disertacije «*Sozialgeographische Untersuchungen zur Entwicklung der nordwestlichen Hrvatsko Primorje unter dem Einfluss der Fremdenverkehr und Industrialisierung*». Rad je objavljen u K.N.A.G. Geografisk Tijdschrift III, 1960. g.

Istraživanja u Kaštelanskom primorju i Trogirskoj Zagori provođena su u okviru terenske nastave studenata Geografskog odjela PMF-a Sveučilišta u Zagrebu uz sudjelovanje studenata geografije iz Ljubljane te skupine geografa iz Poljske. Poljski sudionici su se koncentrirali na istraživanje tipologije poljoprivrede kao primjera tipologije poljoprivrede dijela obalnog područja Sredozemlja Taj se rad odvijao u okviru Potkomisije za iskorišćivanje zemljišta istočnoeuropskih zemalja.

U Omiškom primorju istražena je katastarska općina Jesenice, i to u okviru skupine hrvatskih i poljskih geografa, suradnika J. Kostrovickog. U dijelu istraživanja sudjelovala je i skupina

njemačkih studenata geografije. Poljaci su boravili u okviru međudržavne kulturne i znanstvene suradnje Poljske i Jugoslavije. Rezultati istraživanja objavljeni su u koautorstvu I. Baučića, W. E. Biegajla i I. Crkvenčića pod naslovom «*Socijalno-geografska istraživanja sela Jesenice*». Rad je objavljen u Geografskom glasniku, br. 28, Zagreb, 1966.

Spomenuto istraživanje u Omiškom primorju proširio je I. Baučić na šire područje našeg primorja radom pod naslovom «*Metode istraživanja transformacije obalnog područja Hrvatske na primjerima iz srednje Dalmacije*» te o tome referirao na Prvom međunarodnom simpoziju socijalne geografije, održanom u Omišu 1969.g.

I istraživanja u navedenim kontinentskim primjerima «Case Studies» provodila su se u okviru terenskih nastava studenata Geografskog odjela PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, uz sudjelovanje studenata geografije iz Ljubljane. U okolici Vinkovaca istraživana je katastarska općina naselja Vođinci. Dio rezultata tog istraživanja koristio je M. Vresk za svoj diplomski rad, a dio tog materijala je objavio pod naslovom «*Vođinci - prilog proučavanju socijalno-geografskih promjena kolonizacijskih naselja istočne Hrvatske*», Geografski glasnik, br. 31, 1969. g. U okolici Varaždina istraživana su područja katastarskih općina naselja Vidovec i Druškovec. Dio materijala s tog istraživanja M. Vresk je koristio za svoj posljediplomski rad, a dio je i objavio u članku «*Tendencije suvremene evolucije prenaseljenog agrarnog kraja*», Geografski glasnik, br. 30, Zagreb 1968. g. Istraživanja u okolici Novske obavljena su u područjima katastarskih općina naselja Košutarica, Grabovac i Subocki Grad. Dio rezultata tih istraživanja koristio je za svoj posljediplomski rad Stanko Breber.

Kao «Case Studies I. Crkvenčić je istraživao socijalnu strukturu naselja Rudež u predgrađu Zagreba. Istraživao je socijalnu strukturu tog naselja kao posljedicu doseljavanja stanovništva iz agrarnih područja Hrvatske, zahvaćenih procesom deagrarizacije. Rad je objavljen u Münchner Sozial- und Wirtschaftsgeographie 4, München 1968. g., kao prilog navedenom časopisu, posvećenom 60-godišnjici W. Hartkea.

U dijelu spomenutog referata s treće konferencije u Mariboru, a koji se odnosio na agrarno-geografska istraživanja u čitavoj Jugoslaviji, rečeno je da je ustanovljen savezni projekt «Deagrarizacija i karta iskorištavanja zemljišta SFRJ», koji bi trebao biti završen do kraja 1970. g. U radu na tom projektu trebali su sudjelovati Institut za geografiju Sveučilišta u Zagrebu, Geografski institut u Ljubljani i Geografski institut «Jovan Cvijić» iz Beograda. Prva dva spomenuta instituta su za taj rad na projektu dobila i dodatna novčana sredstva. Zbog pasivnog odnosa Instituta «Jovan Cvijić» iz Beograda navedeni projekt je završen, ali ne u potpunosti.

Intenzivna međunarodna suradnja na izradi tipologije poljoprivrede, ali i šire agrarno-geografske problematike, dovela je i do pojačanog rada na toj problematici i u našoj zemlji. U vezi s tom problematikom održano je nekoliko domaćih skupova s brojnim sudjelovanjem inozemnih kolega. Navodim sljedeće takve manifestacije:

Prvi jugoslavenski simpozij o agrarnoj geografiji održan je 1964. g. u Mariboru. Referati s tog simpozija objavljeni su u Zborniku radova Simpozija, u Ljubljani 1967. g. Sudjelovali su predstavnici svih geografskih institucija Jugoslavije, a znatan je bio i broj stranaca. Osnova široke i žive diskusije bio je zajednički referat I. Crkvenčića i V. Klemenčića pod naslovom «*Razvoj i rezultati agrarne geografije u Jugoslaviji*» te posebni referat I. Crkvenčića pod naslovom «*Nučno-istraživački rad agrarne geografije u svjetlu suvremene socijalne geografije*». Mislim da je spomenuti skup bio najozbiljniji stručni sastanak geografa Jugoslavije ikada održan u toj zemlji. Kroz referate i diskusiju su do izražaja došle znatne razlike u gledanju na geografiju između suvremenijih pogleda hrvatskih i slovenskih geografa s jedne, i tradicionalnijih pogleda geografa iz drugih geografskih središta Jugoslavije, s druge strane.

Prvi međunarodni simpozij o socijalnoj geografiji održan je u Omišu 1969.g., a bio je posvećen 300.-godišnjici Sveučilišta u Zagrebu. Referati su objavljeni u našem novom geografskom

časopisu The Geographical Papers. Na tom su skupu sudjelovali neki tada najpoznatiji europski geografi (Bobek iz Beča, Hartke i Ruppert iz Münchena, de Vries Reilingh iz Amsterdama, gospođa Dobrovolška iz Krakova i još neki iz drugih zemalja). To je bio jedini znanstven skup organiziran u čast 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu!

Suradnja s drugim međunarodnim organizacijama

Osim članstva i aktivne suradnje u ranije navedenim komisijama i potkomisijama MGU, neki naši geografi su bili ili su još uvijek voditelji ili aktivni članovi nekih drugih međunarodnih organizacija. Tako je B. Fürst-Bjeliš aktivni član Europskog društva za povijest okoliša i koordinator projekta «Mletački katastar u Dalmaciji» u okviru Međunarodnog projekta «Triples Confinium». Vanjski suradnik tog projekta je D. Pejnović. Z. Klarić je voditelj sadržajem vrlo opsežnog i aktivnog Međunarodnog projekta «Development of Mediterranean tourism Harmonized with the Environment», koji se provodi u okviru UN. Geografski odsjek PMF-a Sveučilišta u Zagrebu je suradnik u međunarodnom projektu «Improving the Knowledge Base for Sustainable Management of Recreational Resources». Taj se projekt izvodi u suradnji nekoliko istočnoeuropskih zemalja i Švicarske.

Geografski odsjek PMF-a Sveučilišta u Zagrebu je potpisnik sljedećih ugovora o međunarodnoj suradnji: ugovor s Geografskim odsjekom «Eötvös Lorand» Sveučilišta u Budimpešti, ugovor s Geografskim institutom Mađarske akademije znanosti (MTA – putem HAZU), međufakultetski ugovor o suradnji između Filozofskog fakulteta u Ljubljani i PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, ugovor o suradnji između Faculty of Geosciences - Ruhr University Bochum i PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, a u područjima disciplina geologija-geografija-geofizika te ugovor sklopljen između Pedagoške fakultete Univerze u Mariboru (Oddelek za geografiju) i PMF-a Sveučilišta u Zagrebu (Geografski odsjek).

Međunarodni simpoziji Geografskog odsjeka, održani od 1992.g.

Nakon 1992. g. najvažniji međunarodni simpoziji Geografskog odsjeka PMF-a Sveučilišta u Zagrebu su Međunarodni simpozij «Geomorfologija i more» te znanstveni skup Geomorfološke komisije Karpatsko-balkanskih zemalja» IGU, Mali Lošinj 1992. g., zatim Međunarodni znanstveni skup «Prometni sustav, ekonomsko-socijalni razvoj i organizacija prostora», Zagreb 1992. g.; Međunarodni znanstveni skup «Hrvatska - nova europska država», Zagreb-Čakovec, 1993. g.; Međuodjeljski geografski seminar (hrvatsko-slovenski), Pazin 2002. g. te Međunarodni znanstveni skup «Problemi regionalnog razvoja Hrvatske i susjednih zemalja», Zagreb 2002.

U ovom je pregledu navedena samo ona međunarodna suradnja između geografskih ustanova, tj. geografskih instituta ili geografskih društava, koja je rezultirala stručnim usavršavanjem ili objavljivanjem radova. Međutim, osim te suradnje, većina naših geografa imala je i individualnih veza s inozemnim geografskim institucijama i pojedincima. Ta individualna suradnja je opsežna, pa stoga ne može biti dio ovog pregleda.

Naglašavam da je ovaj rad napisan uglavnom na osnovi vlastitih saznanja i informacija koje su mi neki geografi dostavili kao odgovor na pismenu zamolbu, dostavljenu im preko Ureda Geografskog odsjeka PMF-a. Nažalost, većina upitanih na tu zamolbu nije odgovorila.

Napomena: Sadržaj ovog članka pročitan je prigodom proslave 120-godišnjice hrvatske geografije 2003. g.

icrkven@geog.pmf.hr